

مقایسه اثر شاخص های فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی: مطالعه موردی ایران و کشورهای عضو سازمان توسعه اقتصادی و همکاری (OECD)^۱

فرشته عبدالمهی^۲

دانشجوی کارشناسی ارشد اقتصاد دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و

تحقیقات خوزستان

fereshteh_abdollahi_64@yahoo.com

فاطمه مهربانی

استادیار دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز

fatemeh.mehrabani@hotmail.com

مهدی بصیرت

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات خوزستان

mehdi.basirat@yahoo.com

چکیده

این مقاله به بررسی اثر شاخص های فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی ایران و مقایسه آن با کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (OECD) طی سال های ۲۰۱۱-۲۰۰۶ می پردازد. اهداف این مطالعه عبارتند از: بررسی وضعیت فضای کسب و کار در ایران و مقایسه آن با کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، بررسی اثر شاخص های فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی ایران و کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی. پژوهش حاضر بر اساس روش تحلیلی با استفاده از تکنیک های اقتصاد سنجی و اطلاعات آماری بانک جهانی و سایت فضای کسب و کار می باشد. نتایج پژوهش حاکی از اثرگذاری بیشتر شاخص های حمایت از سهامداران خرد، اخذ اعتبار و اجرای قراردادهای بر رشد اقتصادی کشورهای مورد بررسی می باشد که توجه به این شاخص ها و بهبود آنها می تواند تاثیر بسزایی بر رشد اقتصادی کشورهای مورد بررسی به همراه داشته باشد.

واژه های کلیدی: فضای کسب و کار، رشد اقتصادی، ایران، کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه

۱. مقاله حاضر بر گرفته از پایان نامه انجام شده در واحد علوم و تحقیقات خوزستان تحت عنوان "بررسی و مقایسه اثر شاخص های فضای کسب و

کار بر رشد اقتصادی ایران و مقایسه آن با کشورهای MENA و OECD می باشد."

۲. نویسنده مسئول.

۱. مقدمه

به کلیه عوامل موثر بر کسب و کار بنگاه های اقتصادی که خارج از کنترل و تسلط بنگاه ها می باشد فضای کسب و کار اطلاق می گردد. بهبود فضای کسب و کار در کشورها عاملی مهم در راستای افزایش رشد اقتصادی آنها به شمار می آید. بهره وری در تولید از عوامل مهم اثرگذار بر فضای کسب و کار می باشد که کشورها می توانند بخشی از رشد اقتصادی خود را در سایه افزایش بهره وری نیروی کار و سرمایه محقق کنند. لازمه بهبود شرایط کسب و کار در کشورها دانستن نقاط ضعف و قوت فضای کسب و کار آنها می باشد. بر اساس مطالعات صورت گرفته در فضای کنونی اقتصاد ایران موانعی بر سر راه فعالان اقتصادی و سرمایه گذاران وجود دارد که برطرف شدن آنها از بار مشکلات فضای کسب و کار کشور می کاهد. از جمله این موانع می توان به عدم اطمینان از سیاستهای کنونی دولت در بخشهای مختلف، نظام دریافت عوارض و گستردگی جرائم اجتماعی، تعدد و پیچیدگی بخش نامه ها و قوانین، فساد و گستردگی اقتصاد زیرزمینی، میزان سهولت و هزینه های دسترسی به منابع مالی^۳، مهارت نیروی انسانی ومقررات نیروی کار، هزینه های حمل ونقل، دسترسی به زمین، انرژی ومخابرات اشاره کرد.

کشورها طی چند دهه گذشته برای افزایش نرخ رشد اقتصادی خود از سیاست ها و ابزارهای گوناگونی بهره برده اند، استفاده از این ابزار ها و سیاست ها گاهی منجر به افزایش رشد اقتصادی گردیده است و گاهی نیز نتیجه معکوس در برخی از کشورها بر جای گذاشته است. بانک جهانی نیز با انتشار گزارش فضای کسب و کار راهنمایی مناسب برای سرمایه گذاران و برنامه ریزان کشورها بوده است. این گزارش از سال ۲۰۰۴ منتشر شده و در سال ابتدایی انتشار آن فضای کسب و کار ۱۳۳ کشور را از طریق پنج شاخص مورد بررسی قرار داده است، در سال های بعد انتشار پروژه فضای کسب و کار به مرور تعداد کشورها و شاخص ها افزایش یافته به گونه ای که در گزارش سال ۲۰۱۳ به ۱۸۵ کشور و ده شاخص رسیده است. ده شاخص فضای کسب و کار که در گزارش سال ۲۰۱۳ بانک جهانی آورده شده اند عبارتند از شاخص شروع کسب و کار، شاخص اخذ مجوزها، شاخص ثبت اموال، شاخص سهولت دسترسی به برق، شاخص اخذ اعتبار، شاخص حمایت از سهامداران خرد، شاخص پرداخت مالیات، شاخص تجارت فرامرزی، شاخص اجرای قراردادهای و شاخص انحلال شرکتهای یا توانایی شرکت ها در پرداخت دیون. بانک جهانی کشورها را بر پایه همین شاخص ها مقایسه و رتبه بندی می کند. کشورهایی که جایگاه نامناسبی را در میان کل کشورهای مورد بررسی اخذ کرده اند می توانند با الگو بردار از کشورها موفق و پیشرو خود را به جایگاه مناسبی برسانند و موجبات رشد و شکوفایی اقتصاد خود را فراهم آورند.

رشد اقتصادی مطابق نظریات اقتصادی، تغییرات فعالیت های اقتصادی یک کشور یا منطقه طی یک دوره زمانی مشخص را (در جهت مثبت یا منفی) نشان می دهد. افزایش نرخ رشد اقتصادی بیانگر رونق اقتصاد در یک دوره است و منفی بودن آن نشانه رکود اقتصادی است. بهبود محیط کسب و کار موجبات افزایش رشد اقتصادی و بهره وری را از طریق افزایش تولید و اشتغال،

^۳ منابع مالی که باید به بخش خصوصی تزریق شود در دست دولت است ودولت به سیستم بانکی بدهکار می باشد و بانکها جهت پرداخت تسهیلات به بخش خصوصی با مشکلاتی مواجه می باشند.

کاهش فساد، کاهش هزینه های تولید و قیمت تمام شده محصولات، افزایش امنیت اقتصادی، افزایش مشارکت های مالی و گسترش بخش رسمی فراهم می آورد. لذا براساس آنچه گفته شد این مطالعه مشتمل بر: (۲). مروری بر مطالعات انجام شده، (۳). بررسی اثر شاخص های فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی ایران و کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (OECD)، (۴). روش شناسی و تصریح مدل، (۵). نتیجه گیری و ارائه راهکار.

۲. مروری بر مطالعات انجام شده

۲-۱. مطالعات خارجی

دیانکوف و همکاران (۲۰۰۶)، در پژوهشی با عنوان مقررات و رشد در پی پاسخ به این پرسش مهم اقتصاد که "چرا برخی کشورها رشد سریع تری نسبت به سایر کشورها دارند" و توجه به این مطلب که حل این معما استاندارد زندگی نسبت قابل توجهی از جمعیت دنیا را بهبود می بخشد، تاثیر فعالیت حاکم بر قوانین تجاری در ۱۳۵ کشور را بر رشد اقتصادی بررسی کردند. آنها به این نتیجه رسیدند که کشورهایی با مقررات بهتر رشد سریعتری از کشورهایی با مقررات دست و پا گیر دارند. همچنین نتیجه گرفتند که بهبود مقررات تجاری از بدترین حالت موجود به بهترین حالت موجود باعث افزایش ۲,۳ رشد سالانه می شود.

داوسون (۲۰۰۶)، در مقاله ای با عنوان "مقررات، سرمایه گذاری و رشد بین کشورها" به بررسی اثر مقررات (مقررات بخش اعتبارات، مقررات بازار کار و مقررات کسب و کار) بر سرمایه گذاری و رشد بلندمدت اقتصادی بین کشورها پرداخت. نتایج این پژوهش بیانگر رابطه منفی و معنادار بین افزایش قوانین و مقررات و رشد اقتصادی است. همچنین نتایج مشابه بین مقررات بخش اعتبارات و مقررات کسب و کار بر رشد اقتصادی گرفته شده است. بر اساس نتایج این مطالعه مقررات اثر معنی داری بر سرمایه گذاری دولتی و خصوصی دارد به گونه ای که افزایش قوانین و مقررات اثر منفی بر سرمایه گذاری بخش خصوصی و اثر مثبت بر سرمایه گذاری بخش دولتی دارد.

ایفرت (۲۰۰۹)، در مقاله خود عنوان می کند که اصلاحات نظارتی در کشورهای نسبتاً فقیر اما با وضعیت حکمرانی خوب منجر به افزایش رشد اقتصادی می شود.

ابراهیم حیدر (۲۰۱۲)، به بررسی اصلاحات فضای کار و رشد اقتصادی در ۱۷۲ کشور جهان در دوره ۲۰۰۶ - ۲۰۱۰ پرداخته است. نتایج تحقیق وی بیانگر آن است که اصلاحات فضای کسب و کار ارتباط مثبت معنی داری با رشد اقتصادی کشورها دارد.

کالپر و لاو (۲۰۱۲)، در مقاله خود ثبت شرکتها را در ۹۲ کشور جهان مورد مطالعه قرار می دهد و به بررسی چگونگی سهولت ثبت کسب و کار جدید و اثر گذاری اصلاحات ثبت شرکتها بر روی ثبت شرکتهای جدید مورد مطالعه قرار می دهد. نتایج نشان می دهد که اصلاحات کوچک (در کل کمتر از ۴۰ درصد) اثر قابل توجهی بر کاهش هزینه ها، برای ایجاد شرکت های جدید ندارد. همچنین که کار آفرینی برای پویایی اقتصاد مدرن ضروری و با رشد اقتصادی مرتبط است.

۲-۲. مطالعات داخلی

صالح آبادی (۱۳۸۸)، در مقاله خود نقش بازار سرمایه را در بهبود فضای کسب و کار ایران بررسی و به ارتباط تنگاتنگ به بین شاخص زمان و تسهیلات آغاز یک کسب و کار و شاخص حمایت از سرمایه گذاری با نهاد ناظر بازار سرمایه به بیان دستاوردهای مطالعاتی محققان و آثار بازار سرمایه بر فضای کسب و کار و شاخص های آن و نیازهای کسب و کار در بازار سرمایه پرداخت. وی بازار سرمایه را یکی از پشتیبانان قوی برای اشتغال، نوآوری و رشد اقتصادی به دلیل به جریان انداختن سرمایه آگاهانه می داند.

طیپی و عباسلو (۱۳۸۸)، به بررسی اعتبارات بانکی و سایر تعیین کننده های اقتصادی فضای کسب و کار پرداخت و به دنبال اثر تسهیلات بانکی به همراه سایر تعیین کننده های کلان بر بخشهای مختلف اقتصادی در دوره ۱۳۸۰-۱۳۵۰ بودند که نتایج زمینه های لازم برای تحلیل اثرات مختلف رشد تسهیلات بانکی بر توسعه فضای کسب و کار بخش های مختلف را فراهم می سازد.

شهنازی و شبانی (۱۳۸۸) در مقاله خود به بررسی اثر شاخص های فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی ۶۸ کشور منتخب دوره ۲۰۰۳-۲۰۰۶ پرداختند. نتایج تحقیق آنها نشان دهنده ضعف در هفت زیر بخش انحلال شرکت، ثبت اموال، پرداخت مالیات، تجارت فرامرزی، اجرای قراردادها، اخراج و استخدام نیروی کار و شروع کسب و کار اثر منفی و منطبق با مبانی تئوریک بر رشد اقتصادی در نمونه مورد آزمون دارد. همچنین ضریب سه شاخص اخذ مجوز، حمایت از سهامداران خرد و اخذ اعتبار در محدوده زمانی و مکانی مورد مطالعه بر خلاف مبانی تئوریک می باشد.

خضری (۱۳۸۹)، در مقاله خود سیاست های لایحه برنامه پنجم توسعه را از منظر تأثیر اجرای آنها بر فضای کسب و کار کشور بررسی می کند. وی برخی از عمده ترین آسیب های لایحه برنامه پنجم از منظر راهبرد بهبود محیط کسب و کار را مورد بررسی و تحلیل قرار می دهد و تمرکز آن بیشتر بر شناسایی برخی سیاست ها و اقداماتی در لایحه برنامه پنجم است که به ناامنی بیشتر فضای کسب و کار کشور دامن میزنند.

تاری و علوی منش (۱۳۹۰)، در مقاله خود به شناخت نارسایی ها و چالش های فضای کسب و کار پرداخته اند و بعد برخی ابزارها و شاخص های لازم برای شناسایی این نارسایی ها را معرفی کردند، سپس جایگاه و وضعیت فضای کسب و کار ایران را بر اساس این شاخص ها مورد بررسی قرار داده و با استفاده از برنامه های اصلاحی مورد نیاز برای اصلاح فضای کسب و کار به ارزیابی مواد بخش کسب و کار برنامه پنجم توسعه پرداخته که نتیجه تحقیق نشان دهنده فضای کسب و کار نامناسب در کشور است.

سالاری (۱۳۹۰)، در مقاله خود ضمن بررسی و معرفی شاخص های کسب و کار، شاخص های رقابت پذیری اقتصاد و مقایسه ایران در این شاخص ها با کشورهای برتر جهان و کشورهای منطقه بطور مبسوط به بررسی شاخص های مربوط به مالیات و اثر آن بر فضای کسب و کار کشور پرداخته و آثار این شاخص بر عملکرد اقتصادی را بررسی نموده و ضمن ترسیم فضای روشن از

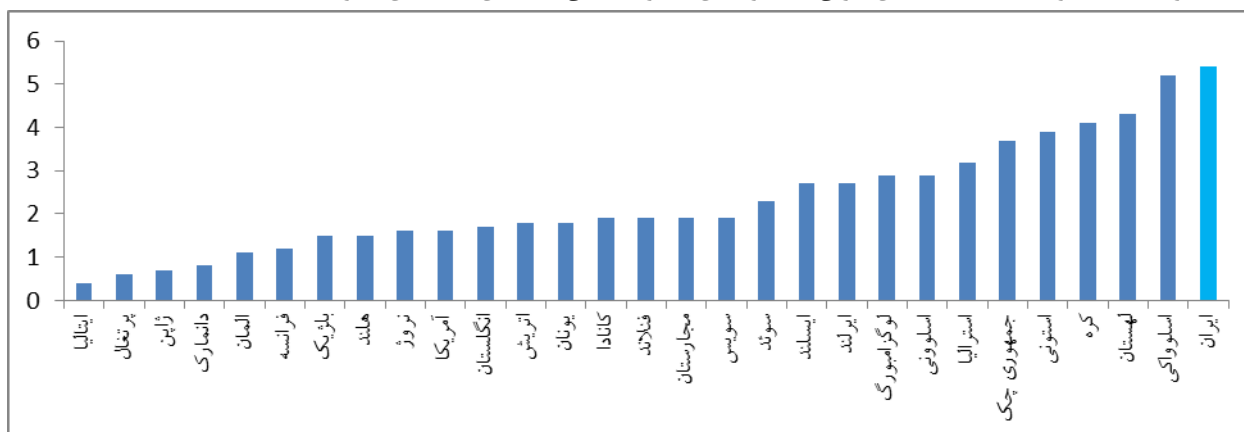
وضعیت ارتباط نظام مالیاتی کشور با فضای کسب و کار طی سال های ۲۰۰۵ - ۲۰۱۱، پیشنهاداتی را جهت بهبود وضعیت نظام مالیاتی و بالطبع بهبود فضای کسب و کار ارائه کرده است.

۳. بررسی اثر شاخص های فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی ایران و کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (OECD)

۳-۱. بررسی رشد اقتصادی ایران و کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (OECD)

بانک جهانی در گزارش «شاخص های توسعه جهانی سال ۲۰۱۳» به بررسی شاخص های توسعه ۲۱۳ کشور جهان پرداخته است. بر اساس این گزارش، متوسط رشد اقتصادی سالانه ایران در بازه زمانی ۱۱ ساله ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۱ حدود ۵,۴ درصد برآورد شده است. همچنین تولید ناخالص داخلی ایران بر اساس شاخص کسری بودجه دولت در سال ۲۰۱۱ برابر با ۰,۵ درصد تخمین زده شده و از این لحاظ در رتبه ۴۸ جهان قرار گرفته است. تولید ناخالص داخلی ایران بر اساس شاخص شبه پول نیز ۴۵ درصد عنوان شده است. بر پایه داده های موجود در این گزارش متوسط رشد اقتصادی ایران در طی دوره ۲۰۰۰-۲۰۱۱ از کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه بیشتر بوده است. بیشتر بودن رشد اقتصادی ایران نسبت به کشورهای مورد بررسی به دلیل آن است که اغلب کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی از کشورهای توسعه یافته و پیشرفته تشکیل شده است و این در حالی است که ایران کشوری در حال توسعه می باشد. بیشترین میزان رشد اقتصادی در کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه به اسلواکی، لهستان و کره اختصاص دارد و کمترین رشد نیز مربوط به کشورهای ایتالیا، پرتغال و ژاپن می باشد.

نمودار (۱): متوسط رشد اقتصادی ایران و کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه در دوره ۲۰۰۰-۲۰۱۱

منبع: بانک جهانی

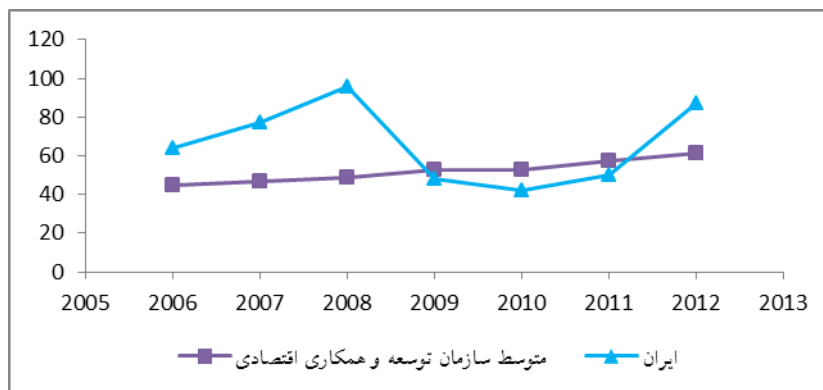
۲-۳. بررسی شاخص های فضای کسب و کار در ایران و مقایسه آن با کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (OECD)

۱-۲-۳. شاخص شروع کسب و کار

سهولت ورود فعالان اقتصادی به فضای کسب و کار اهمیت فراوانی دارد که با کاهش زمان، هزینه، تعداد مراحل و حداقل سرمایه مورد نیاز می توان این روند را تسریع کرد. جایگاه ایران در شاخص ثبت شرکت در طی سال های ۲۰۰۶-۲۰۰۸ بالاتر از میانگین کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه بوده و در سال های ۲۰۰۹-۲۰۱۱ با کاهش زمان، هزینه، تعداد مراحل و حداقل سرمایه وضعیت و جایگاه مناسب تری را نسبت به کشورهای مورد بررسی پیدا کرد لیکن دوباره با اضافه کردن

مرحله اخذ عدم سوء پیشینه و در نتیجه طولانی شدن زمان از ۸ به ۱۳ روز، روند صعودی را طی کرده و بالاتر از میانگین کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه قرار گرفته است. کشورهای کانادا، استرالیا و نیوزلند از پیشتازان شاخص ثبت شرکت در میان کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه و همچنین کشورهای مورد پژوهش پروژه فضای کسب و کار به شمار می آیند. به عنوان مثال در کشور نیوزلند با یک روز زمان، یک فرایند، هزینه ای معادل ۰,۰۴ درصد از درآمد سرانه و بدون نیاز به سرمایه اولیه می توان به ثبت شرکت پرداخت و همین امر موجب شده تا از سال ۲۰۰۸ در جایگاه نخست کشورهای مورد پژوهش فضای کسب و کار قرار گیرد.

نمودار (۲): مقایسه شاخص ثبت شرکت در ایران با متوسط کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه

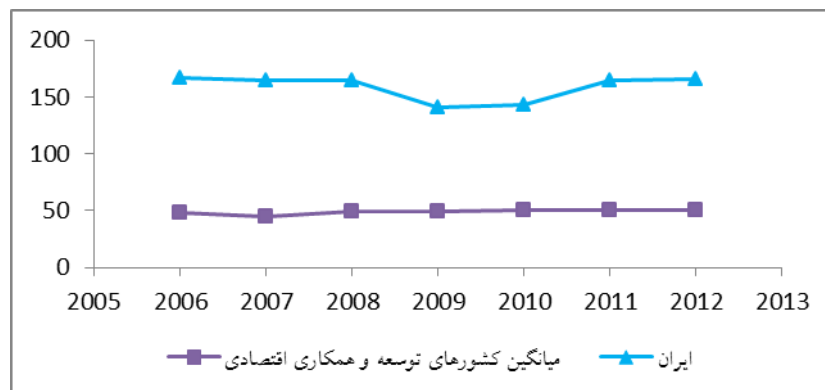
منبع: پایگاه داده فضای کسب و کار

۲-۲-۳. شاخص اخذ مجوزها

وجود قوانین و مقررات دست و پا گیر اخذ مجوز سبب ورود فعالان اقتصادی به بخش غیر رسمی اقتصاد شده و به علت محدودیت های موجود در این بخش نمی توانند فعالیت خود را گسترش دهند. بنابراین سهولت در اخذ مجوز مشوقی برای ورود سرمایه گذاران به فضای کسب و کار می باشد. وضعیت شاخص اخذ مجوزها در ایران طی سال های ۲۰۰۶-۲۰۱۲ نامناسب تر از میانگین کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه بوده است. شاخص های فرعی مربوط به شاخص

اخذ مجوز در ایران طی سال های ۲۰۱۲-۲۰۰۶ ثابت بوده و تنها در سال ۲۰۱۰ هزینه های اخذ مجوز افزایش و در سال ۲۰۱۲ نیز کاهش داشته اند. علت نوسان در جایگاه شاخص اخذ مجوز در ایران در دوره مورد بررسی می تواند تغییر تعداد کشورهای مورد پژوهش بانک جهانی و یا تغییر وضعیت دیگر کشورهای مورد بررسی دانست. کشور ژاپن در سال ۲۰۰۶ و نیوزلند در دیگر سال ها بهترین عملکرد را در میان کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه به خود اختصاص داده اند.

نمودار (۳): مقایسه شاخص اخذ مجوز در ایران با متوسط کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه

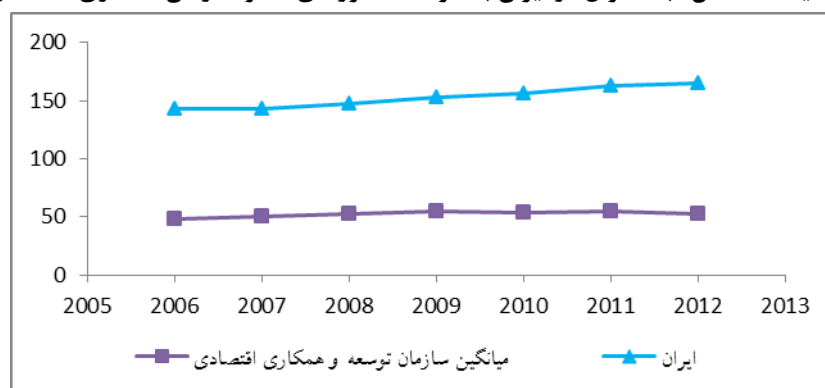

منبع: پایگاه داده فضای کسب و کار

۳-۲-۳. شاخص ثبت اموال

جایگاه شاخص ثبت اموال در ایران طی سال های ۲۰۱۲-۲۰۰۶ فاصله زیادی با میانگین کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه داشته است در این سال ها شاخص های فرعی ثبت اموال و دارایی ها در ایران ثابت بوده و هیچگونه اصلاحاتی نیز در راستای بهبود شاخص مذکور صورت نگرفته است. در این شاخص نیز کشور نیوزلند در کلیه سال ها به جز سال ۲۰۰۸ که کشور نروژ در جایگاه اول قرار گرفته است، به عنوان پیشتاز کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه با صرف دو روز زمان، دو فرایند و هزینه ای معادل ۰.۱ ارزش اموال عمل کرده است.

نمودار (۴): مقایسه شاخص ثبت اموال در ایران با متوسط کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه

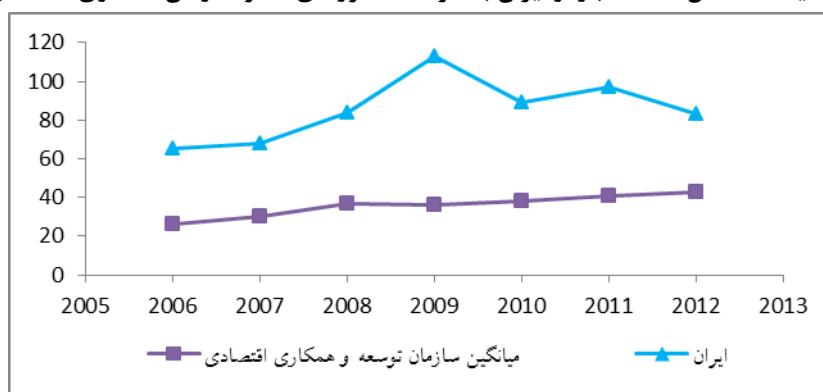

منبع: پایگاه داده فضای کسب و کار

۳-۲-۴. شاخص اخذ اعتبار

شاخص اخذ اعتبار در دوره ۲۰۰۶-۲۰۱۲ در ایران دارای نوسانات زیادی بوده است و همواره وضعیت نامناسب تری از میانگین کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه داشته است. این شاخص در ایران در سال ۲۰۰۹ با افزایش پوشش اطلاعات اعتباری توسط بخش دولتی در وضعیت نامناسب و از سال ۲۰۱۰ با ایجاد دفاتر خصوصی ثبت اطلاعات اعتباری عملکرد بهتری از خود ارائه داده است. در میان کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، نیوزلند در سال ۲۰۰۸ و انگلستان در دیگر سال ها بهترین عملکرد را به خود اختصاص داده اند.

نمودار (۵): مقایسه شاخص اخذ اعتبار در ایران با متوسط کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه

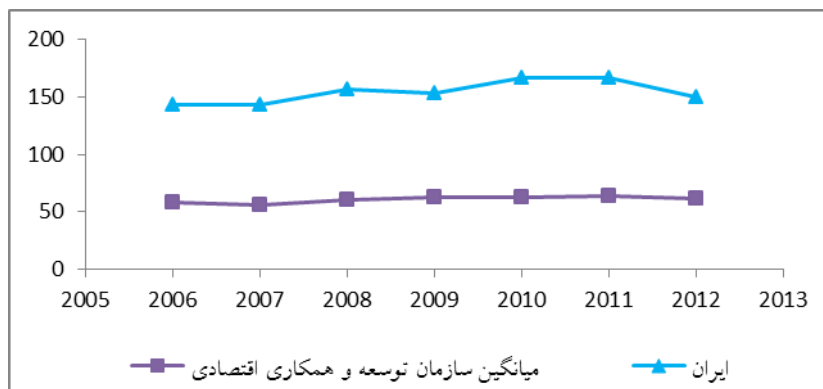

منبع: پایگاه داده فضای کسب و کار

۳-۲-۵. شاخص حمایت از سهامداران خرد

وضعیت شاخص حمایت از سهامداران خرد در ایران همانند دیگر شاخص های فضای کسب و کار نامناسب تر از میانگین کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه بوده است. شاخص های فرعی حمایت از سهامداران خرد در سال های مورد بررسی ثابت بوده و تنها در سال ۲۰۱۲ افزایش شفافیت و قدرت حمایت از سهامداران موجب بهبود در جایگاه شاخص مذکور گردد. نیوزلند نیز بهترین عملکرد را در میان کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه داشته است. در این کشور پوشش اطلاعات اعتباری به طور کامل توسط بخش خصوصی صورت می گیرد و بخش دولتی هیچ نقشی در این زمینه ندارد.

نمودار (۶): مقایسه شاخص حمایت از سهامداران خرد در ایران با متوسط کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه

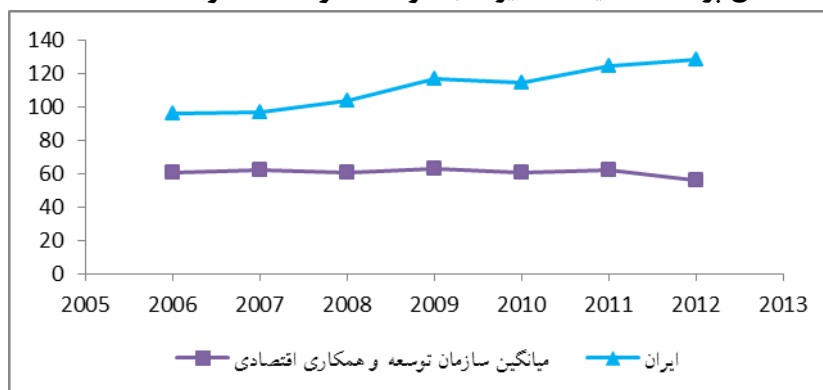

منبع: پایگاه داده فضای کسب و کار

۳-۲-۶. شاخص پرداخت مالیات

فاصله شاخص پرداخت مالیات در ایران با میانگین کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی از سال ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۲ روند افزایشی داشته است. کلیه شاخص های فرعی پرداخت مالیات در دوره مورد بررسی ثابت بوده و تنها در سال ۲۰۱۰ با کاهش تعداد فرایندها از ۲۲ روز به ۲۰ روز و انجام اصلاحات وضعیت کمی بهبود یافته است. علت روند افزایشی در دیگر سالها می تواند ناشی از تغییر شرایط و جایگاه سایر کشورهای مورد بررسی باشد. موفق ترین کشور در زمینه شاخص پرداخت مالیات ها در میان کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه به ایرلند اختصاص دارد.

نمودار (۷): مقایسه شاخص پرداخت مالیات در ایران با متوسط کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه

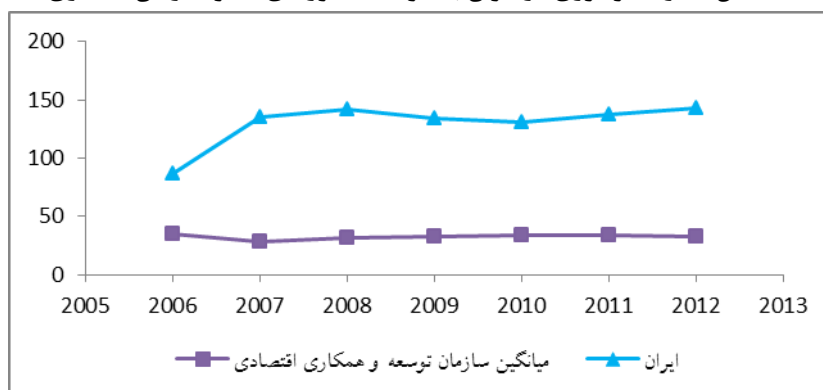

منبع: پایگاه داده فضای کسب و کار

۳-۲-۷. شاخص تجارت فرامرزی

وضعیت میانگین کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه در شاخص تجارت فرامرزی مناسب تر از ایران بوده و به مرور زمان فاصله ایجاد شده افزایش یافته است که علت آن می تواند افزایش هزینه های صادرات و واردات در ایران و بهبود وضعیت دیگر کشورهای مورد بررسی پروژه فضای کسب و کار باشد. کشورهای فنلاند، دانمارک، استونی و کره موفق ترین کشورها در زمینه شاخص تجارت فرامرزی بوده اند.

نمودار (۸): مقایسه شاخص تجارت فرامرزی در ایران با متوسط کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه

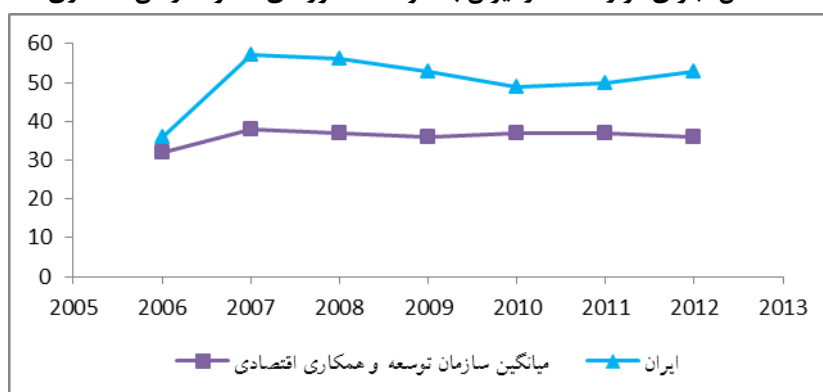

منبع: پایگاه داده فضای کسب و کار

۳-۲-۸. شاخص اجرای قراردادهای

شاخص اجرای قراردادهای از مهمترین شاخص های فضای کسب و کار به شمار می آید. ایران در سال ۲۰۰۶ توانسته است موفق ترین کشور منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا باشد و نزدیک به میانگین کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه عمل کند ولی از سال ۲۰۰۷ روند صعودی را طی کرده است. کلیه شاخص های فرعی اجرای قراردادهای در دوره مورد بررسی ثابت بوده و علت نوسانات موجود می تواند تغییر وضعیت سایر کشورهای مورد پژوهش گزارش فضای کسب و کار باشد. دانمارک در سال ۲۰۰۶ و لوگزامبورگ در سال های ۲۰۱۲-۲۰۰۷ بهترین عملکرد را به خود اختصاص داده اند.

نمودار (۹): مقایسه شاخص اجرای قراردادهای در ایران با متوسط کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه

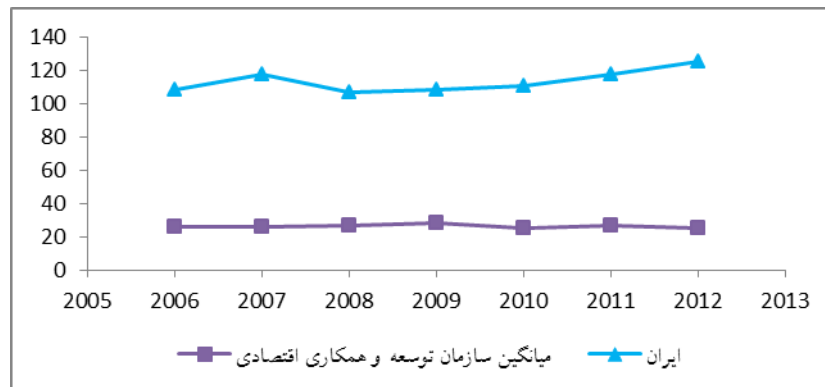

منبع: پایگاه داده فضای کسب و کار

۳-۲-۹. شاخص توانایی در پرداخت دیون

جایگاه ایران از حیث شاخص انحلال نامناسب تر از میانگین کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه بوده و فاصله زیادی با آن دارد. شاخص های فرعی انحلال در دوره مورد بررسی ثابت و بدون تغییر بوده و هیچگونه اصلاحاتی در راستای بهبود شاخص توانایی در پرداخت دیون صورت نگرفته است. در میان کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه ژاپن موفق ترین کشور در زمینه پرداخت دیون بوده و از پیشتازان کشورهای مورد بررسی پروژه فضای کسب و کار بوده است.

نمودار (۱۰): مقایسه شاخص توانایی پرداخت دیون در ایران با متوسط کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه

منبع: پایگاه داده فضای کسب و کار

۴. روش شناسی و تصریح مدل

۴-۱. روش شناسی مدل

در این پژوهش برای بررسی اثر شاخص های فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی از تکنیک اقتصادسنجی و مدل داد های تلفیقی استفاده شده است. داده های مربوط به این پژوهش از بانک جهانی و پایگاه داده فضای کسب و کار استخراج شده اند. برای این منظور کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه را با ایران در دوره زمانی ۲۰۰۶-۲۰۱۲ مورد بررسی قرار گرفته است.

۴-۲. تصریح مدل

برای بررسی بهبود شاخص های فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) از تابع کاب داگلاس به صورت زیر استفاده شده است :

$$y_{it} = l_{it}^{\alpha} k_{it}^{\beta} SB_{it}^{\gamma} DL_{it}^{\delta} RP_{it}^{\kappa} GC_{it}^{\omega} PI_{it}^{\psi} PT_{it}^{\theta} T_{it}^{\tau} EC_{it}^{\rho} CB_{it}^{\nu} e_{it}^{\epsilon}$$

که در مدل فوق y نشان دهنده تولید ناخالص داخلی، (SB) شاخص سهولت در شروع کسب و کار^۴، (DL) شاخص سهولت در اخذ مجوزها^۵، (RP) شاخص ثبت اموال^۶، (GC) اخذ تسهیلات و اعتبارات بانکی^۷، (PI) حمایت قضایی از سرمایه گذاران^۸، (PT) پرداخت مالیات^۹، (T) شاخص تجارت خارجی^{۱۰}، (EC) شاخص ضمانت اجرایی قراردادها^{۱۱}، (CB) شاخص سهولت در تعطیل کسب و کار (انحلال شرکت)^{۱۲}، ϵ جمله خطا، متغیر (L) بهره وری نیروی کار و متغیر (K) سرمایه ثابت فیزیکی می باشد و به دلیل آن که آمارهای جز لاینفک تابع تولید، سرمایه ثابت فیزیکی (k) برای بیشتر کشورهای منتخب وجود ندارد، از متغیر تشکیل سرمایه ناخالص بعنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی بعنوان جانشین این متغیر استفاده می گردد.

با گرفتن لگاریتم از طرفین و تبدیل الگو به شکل خطی عوامل اثرگذار بر رشد اقتصادی را برآورد می کنیم.

۴-۲-۱. بررسی پایایی متغیرها

برای بررسی اثر شاخص های فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی ایران و کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی ابتدا پایایی متغیرها را بررسی می کنیم. فرضیه های مورد بررسی در پایایی متغیرها به صورت زیر می باشد:

$$\begin{cases} H_0: \alpha = 0 \\ H_1: \alpha < 1 \end{cases}$$

جدول (۱): بررسی پایایی متغیرهای مدل

متغیر	Levin, Lin & Chut	Im, Pesaran and Shin W-stat	ADF - Fisher Chi-square	PP - Fisher Chi-square
-------	-------------------	-----------------------------	-------------------------	------------------------

¹Starting a Business

²Dealing with Licenses

⁴Registering Property

⁵Getting Credit

⁶Protecting Investors

⁷Paying Tax

⁸Trading

⁹Enforcing Contract

¹⁰Closing Business

LOG(Y)	-۹,۲۹۲۷۲ (۰,۰۰۰۰)	-۱,۷۶۶۵۲ (۰,۰۲۸۹)	۱۱۹,۸۷۶ (۰,۰۰۶۱)	۲۰۸,۰۲۹ (۰,۰۰۰۰)
LOG(L)	-۵۴,۰۸۵۴ (۰,۰۰۰۰)	-۱۴۲,۸۹۹ (۰,۰۰۰۰)	۱۸۷,۰۷۱ (۰,۰۰۰۰)	۲۵۲,۴۲۱ (۰,۰۰۰۰)
LOG(K)	-۷,۷۴۸۵۴۹ (۰,۰۰۰۰)	۰,۰۵۳۵۷ (۰,۰۵۲۱۴)	۸۵,۲۵۷۷ (۰,۰۵۶۳۰)	۱۱۰,۹۷۵ (۰,۰۰۱۶)
LOG(SB)	-۱۳,۳۹۹۰ (۰,۰۰۰۰)	-۱,۵۰۹۲۱ (۰,۰۶۵۶)	۱۱۵,۱۵۵ (۰,۰۲۷۶)	۱۷۰,۷۲۰ (۰,۰۰۳۵)
LOG(DL)	-۳۱,۹۲۷۰ (۰,۰۰۰۰)	-۴,۰۷۴۸۲ (۰,۰۰۰۰)	۱۴۲,۲۶۹ (۰,۰۰۰۰)	۱۶۳,۶۵۶ (۰,۰۰۰۰)
LOG(RP)	-۸,۹۵۰۰۰ (۰,۰۰۰۰)	۰,۸۲۸۷۳ (۰,۰۷۹۶۴)	۸۲,۲۹۰۰ (۰,۰۶۵۱۶)	۱۲۲,۱۷۷ (۰,۰۱۴۴)
LOG(GC)	-۱۰,۳۹۹۱ (۰,۰۰۰۰)	۰,۴۵۰۷۸ (۰,۰۰۰۰)	۷۷,۵۰۶۰ (۰,۰۷۳۲۰)	۱۵۴,۱۴۰ (۰,۰۳۳۸۸)
LOG(PT)	-۱۱,۶۶۲۲ (۰,۰۰۰۰)	-۱,۰۰۸۵۲ (۰,۰۱۵۶۶)	۱۰۰,۳۸۱ (۰,۰۳۱۴)	۱۲۲,۵۴۳ (۰,۰۰۰۰)
LOG(PI)	-۱۹,۹۹۵۸ (۰,۰۰۰۰)	۳,۵۴۹۰۵ (۰,۰۶۷۰)	-۱۵۶,۲۰۶ (۰,۰۰۴۲)	۲۰۲,۱۸۳ (۰,۰۰۰۰)
LOG(T)	-۲۹,۰۶۶۱ (۰,۰۰۰۰)	-۱۰,۴۳۹۹ (۰,۰۱۱۸)	۲۴۹,۳۷۶ (۰,۰۰۰۰)	۳۱۷,۱۹۳ (۰,۰۰۰۰)
LOG(EC)	-۱۱۲,۹۷۸ (۰,۰۰۰۰)	-۳۴,۲۷۲۶ (۰,۰۰۰۰)	۳۸۰,۸۹۶ (۰,۰۰۰۰)	۴۱۸,۱۵۶ (۰,۰۰۰۰)
LOG(CB)	-۳۷,۰۷۴۳ (۰,۰۰۰۰)	-۷,۲۵۰۸۶ (۰,۰۲۰۷)	۱۴۱,۸۷۱ (۰,۰۰۲۰)	۱۹۲,۴۴۱ (۰,۰۰۰۰)

منبع: نتایج تحقیق

فرضیه صفر آزمون حاکی از وجود ریشه واحد می باشد که با توجه به نتایج جدول (۲) ، فرضیه صفر رد شده و کلیه متغیرها در سطح پایا هستند سپس به منظور مشخص نمودن نوع مدل از آزمون هاسمن استفاده می شود. آزمون هاسمن بر پایه وجود

و یا عدم وجود ارتباط میان خطای رگرسیون تخمین زده شده و متغیرهای مستقل مدل شکل گرفته است. فرضیه صفر در آزمون هاسمن استفاده از روش اثرات تصادفی و فرضیه مقابل استفاده از روش اثرات ثابت می باشد.

$$\begin{cases} H_0: \widehat{\beta}_{FE} - \widehat{\beta}_{RE} = 0 \\ H_1: \widehat{\beta}_{FE} - \widehat{\beta}_{RE} \neq 0 \end{cases}$$

جدول (۲): نتایج آزمون هاسمن

Chi-sq. Statistics	۴۱,۲۷۵۹۹۵
Prob	۰,۰۰۰۰

منبع: نتایج تحقیق

۲-۲-۴. برآورد مدل

پس از انجام آزمون هاسمن و انتخاب مدل اثرات ثابت برای تخمین مدل، به برآورد آن پرداخته و نتایج آن را در جدول (۳)

نام متغیر	ضریب	آماره t	معنا داری
-----------	------	---------	-----------

نشان داده شده است :

جدول (۳): نتایج برآورد مدل

۰,۰۰۰۰	۲۴,۹۱۹۴۲	۶,۷۷۴۶۴۲	C
۰,۰۰۰۰	۵,۲۷۲۲۵۶	۰,۱۶۷۳۰	Log (L)
۰,۰۰۰۰	۸,۲۶۳۶۰۰	۰,۳۵۴۰۳۴	Log (K)
۰,۰۰۰۰	-۵,۵۲۶۰۵۴	-۰,۰۵۵۳۰۰	Log (SB)
۰,۲۸۶۹	۱,۰۶۹۱۴۶	۰,۰۰۸۴۶۶	Log (DL)
۰,۰۱۲۸	۲,۵۲۲۲۷۷	۰,۰۳۶۷۷۶	Log (RP)
۰,۰۰۰۰	۴,۸۱۲۰۱۵	۰,۰۸۸۶۷۰	Log (GC)
۰,۰۰۰۰	۱۰,۰۹۶۵۶	۰,۳۶۶۹۱۲	Log (PI)
۰,۰۴۹۵	۱,۹۸۱۷۰۷	۰,۰۳۲۸۳۴	Log (PT)
۰,۱۰۵۹	-۱,۶۲۷۴۶۸	-۰,۰۱۷۱۰۴	Log (T)
۰,۰۰۰۰	۶,۲۶۰۶۴۹	۰,۰۵۳۷۳۷	Log (EC)
۰,۰۳۳۹	۲,۱۴۲۸۰۸	۰,۰۴۹۱۳۸	Log (CB)
۰,۰۰۰۰۰۰	احتمال	۲۸۶,۸۳۶۲	آماره F
ضریب تعیین ۰,۹۸۸۰۳۰			
ضریب تعیین تعدیل شده ۰,۹۸۴۵۸۶			

منبع: نتایج تحقیق

نتایج برآورد مدل حاکی از معناداربودن شاخص شروع کسب و کار (SB) در سطح اطمینان ۹۹ درصد با ضریب منفی بوده است. سهولت ورود فعالان اقتصادی به فضای کسب و کار موجب گسترش بخش رسمی اقتصاد شده و عملکرد اقتصادی را بهبود می بخشد. افزایش ورود فعالان به عرصه اقتصاد موجب افزایش سطح سرمایه گذاری، بازدهی سرمایه و تولید شده، هزینه های تولید و قیمت محصولات داخلی را کاهش داده و موجبات رشد اقتصادی را فراهم می آورد. لذا تلاش همه جانبه برای سهولت ورود فعالان اقتصادی به فضای کسب و کار از مهمترین اقدام دولت ها در جهت بهبود فضای کسب و کار می باشد.

وجود قوانین و مقررات دست و پا گیر موجب دلسردی فعالان اقتصادی و قدم گذاردن در مسیرهای نادرست برای اخذ مجوز می گردد، لذا سهولت در اخذ مجوز می تواند ورود به فضای کسب و کار را آسان کند و به گسترش بخش رسمی اقتصاد کمک کند. شاخص اخذ مجوزها (DL) در دوره مورد بررسی بی معنا شده است. بی معنی شدن شاخص مذکور می تواند ناشی از بحران مالی و ناکارآمدی قوانین و مقررات و افزایش فساد باشد که مشکلات عدیده ای در مسیر کارآفرینان و سرمایه گذاران ایجاد کرده است.

شاخص اخذ اعتبار (GC) از جمله مهمترین شاخص های فضای کسب و کار است زیرا دسترسی به منابع مالی مهمترین عامل رشد اقتصادی محسوب می گردد. افزایش دسترسی به منابع مالی و اعتبارات موجب پیشرفت در تولید شده و به تولید کنندگان امکان استفاده از تکنولوژی های پیشرفته را می دهد. گسترش بنگاه ها و افزایش تولید، هزینه ها را کاهش و اشتغال را افزایش داده و موجب رشد و توسعه اقتصادی می گردد. این شاخص در سطح اطمینان ۹۹ درصد و با ضریب ۰,۰۸ تاثیر مثبتی بر رشد اقتصادی کشورهای مورد بررسی داشته است.

بهبود مراحل ثبت اموال موجب به عنوان مرحله ورود به اقتصاد رسمی و گسترش فعالیت های اقتصادی از اهمیت بسزایی برخوردار است، زیرا کارآمدی ثبت اموال موجب تقویت حقوق مالکیت و کاهش هزینه های تولید می گردد و رشد اقتصادی را افزایش می دهد. شاخص ثبت اموال (RP) از شاخص های اثر گذار بر رشد اقتصادی در سطح اطمینان ۹۹ درصد و ضریب ۰,۰۳ می باشد.

اجرای قرار دادها (EC) نیز از عوامل کلیدی فضای کسب و کار می باشد زیرا عده زیادی بر این باورند که قوانین و مقررات به عنوان عنصری کلیدی در افزایش رشد اقتصادی به حساب می آید. شاخص اجرای قراردادهای در سطح اطمینان ۹۹ درصد و با ضریب ۰,۰۵ معنادار شده است.

شفاف سازی قوانین و مقررات در جهت حمایت از سهامداران خرد اطمینان آنان را برای سرمایه گذاری و تلاش در جهت پیشبرد اهداف افزایش می دهد. مناسب بودن محیط سرمایه گذاری و اطمینان از مکان سرمایه گذاری و وجود قوانین لازم در جهت حمایت از سرمایه گذاران موجب افزایش حجم سرمایه گذاری شده، با افزایش میزان سرمایه گذاری میزان تولید و اشتغال افزایش یافته و رشد اقتصادی نیز افزایش می یابد. شاخص حمایت از سهامداران (PI) در سطح اطمینان ۹۹ درصد و با ضریب ۰,۳۶ بیشترین اثر را بر رشد اقتصادی داشته است.

متناسب بودن نرخ های مالیاتی، کاهش زمان و تعداد پرداخت مالیات در سال، همچنین استفاده از سیستم های آنلاین پرداخت مالیات موجب پرداخت به موقع مالیات و کاهش فساد مالی می گردد. استفاده دولت از درامدی مالیاتی در جهت تولید کالاهای سرمایه ای موجب افزایش تولید و کاهش هزینه ها و قیمت محصولات و افزایش رشد اقتصادی می گردد. شاخص پرداخت مالیات (PT) در سطح اطمینان ۹۶ درصد و با ضریب ۰,۰۳ معنادار بوده است.

مطالعات تجربی نمایانگر آن است که کاهش زمان و هزینه مبادله موجب افزایش حجم مبادلات شده و سرمایه گذاری و کارآفرینی را افزایش می دهد، با ایجاد بنگاه های جدید و افزایش تولید در کشور رقابت میان بنگاه ها افزایش یافته و هزینه های تولید کاهش می یابد، کاهش هزینه تولید موجب کاهش قیمت محصولات داخلی شده و میزان صادرات را افزایش می دهد. افزایش صادرات بر رشد اقتصادی تاثیر مثبت دارد. شاخص تجارت فرامرزی (T) در دوره مورد نظر بی معنا بوده که علت

آن می تواند بحران در کشورها و در دوره مورد بررسی می باشد. بحران موجب احساس نا امنی سرمایه گذاران برای سرمایه گذاری شده و موجب نامناسب شدن تجارت گردیده است.

وجود بحران های اقتصادی، شوک ها، افزایش هزینه های بنگاه و ناکارآمدی قوانین و مقررات موجب ورشکستگی بنگاه ها و ناتوانی در پرداخت بدهی های آنان می شود. کشورهایی که از قوانین سخت و پیچیده بهره می برند، عامل بازدارنده قوی برای سرمایه گذاران وجود دارد زیرا دسترسی به اعتبارات کاهش می یابد، وام های پرداخت نشده و ریسک مالی افزایش می یابد. شاخص انحلال (CB) در سطح اطمینان ۹۷ درصد و با ضریب ۰,۰۴ معنادار بوده است. بنابراین می توان نتیجه گرفت در دوره ۲۰۰۶-۲۰۱۱ یاری رساندن و دادن فرصت دوباره به شرکت های رو به انحلال نسبت به ثبت شرکت تاثیر بیشتری بر رشد اقتصادی کشورها داشته است.

همچنین از میان شاخص های شروع کسب و کار نیز، شاخص حمایت از سرمایه گذاران (PI)، اخذ اعتبار (GC) و اجرای قراردادهای (EC) بیشترین اثر را بر رشد اقتصادی داشته اند. بنابراین تاکید بیشتر بر بهبود شاخص های مذکور می تواند کمک شایانی به افزایش رشد اقتصادی داشته باشد. شاخص اخذ مجوزها نیز در دوره مورد مطالعه اثری بر رشد اقتصادی نداشته است.

نتایج حاصل از آزمون معنادار بودن معادله رگرسیون بیانگر این است که با توجه به مقدار و سطح معناداری آماره F بدست آمده فرضیه H_0 که همان بی معنابودن کل مدل (صفر بودن تمام ضرایب) است رد می شود و می توان نتیجه گرفت که کل مدل معنادار است. در این مدل ضریب تعیین R^2 ۰.۹۸۴۵۸۶ درصد است. ضریب تعیین معیاری است که رابطه میان متغیر مستقل و وابسته را تشریح می کند. در واقع، مقدار این ضریب تعیین می کند که چند درصد تغییرات متغیر وابسته توسط متغیر مستقل توضیح داده می شود. از این رو، می توان گفت که ۰,۹۸ درصد از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل قابل توضیح است.

نتایج برآورد مدل نشانگر رابطه مثبت رشد اقتصادی با شاخص های اخذ مجوز (DL)، حمایت از سرمایه گذاران (PI)، ثبت اموال (RP)، پرداخت مالیات (PT)، اجرای قراردادهای (EC)، اخذ اعتبار (GC)، انحلال شرکت ها (CB) و بهره وری نیروی کار و سرمایه می باشد. شاخص های ثبت شرکت و تجارت فرامرزی (T) نیز رابطه منفی با رشد اقتصادی دارند که علت آن وجود بحران مالی در کشورهای مورد پژوهش و کاهش تجارت، سرمایه گذاری و بازدهی سرمایه و در نتیجه کاهش ورود فعالان به فضای کسب و کار می باشد.

از میان شاخص های فضای کسب و کار نیز، شاخص حمایت از سرمایه گذاران، اخذ اعتبار و اجرای قراردادهای بیشترین اثر را بر رشد اقتصادی داشته اند و شاخص اخذ مجوزها نیز در دوره مورد مطالعه اثری بر رشد اقتصادی نداشته است.

نتیجه گیری و ارائه پیشنهادات سیاستی

با توجه به این که بهبود محیط کسب و کار موجبات رشد اقتصادی را فراهم می آورد هدف این پژوهش بررسی اثر شاخص های فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی ایران و کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه بود. نتایج تحقیق حاکی از وجود رابطه مثبت میان رشد اقتصادی و شاخص های اخذ مجوز، اخذ اعتبار، ثبت اموال، حمایت از سرمایه گذاران خرد، پرداخت مالیات، اجرای قرارداد، انحلال شرکت ها و بهره وری نیروی کار و سرمایه می باشد. همچنین شاخص های شروع کسب و کار و تجارت فرامرزی رابطه منفی با رشد اقتصادی در کشورهای مورد بررسی دارند. بر اساس نتایج پژوهش از میان شاخص های فضای کسب و کار، شاخص حمایت از سرمایه گذاران و شاخص اخذ اعتبار و اجرای قراردادها دارای بیشترین اثر بر رشد اقتصادی هستند و شاخص اخذ مجوزها بر رشد اقتصادی در دوره مورد مطالعه بی اثر بوده است. با توجه به این که بهبود فضای کسب و کار نقشی اساسی در افزایش رشد اقتصادی کشورها به ایفا می کند توصیه های سیاستی زیر برای بهبود شرایط کسب و کار ارائه می گردد: فرهنگ سازی در جهت نهادینه کردن روحیه کارآفرینی، کاهش هزینه های مبادله تولید، نباید به دلیل هدفگذاری سهم ۲۵ درصد تعاونی ها در اقتصاد، تشکیل تعاونی ها به امری صوری و صرفا ثبت حقوقی مبدل شود. بلکه باید به صورت هدفمند در حوزه های الویت دار اقتصاد کشور، کارآفرینان را به سمت تولید در ساختار تعاونی و بهره گیری از سرمایه های خرد مردم تشویق نمود و بستر لازم را برای مشارکت آحاد مردم در اقتصاد و تولید ایجاد نمود، ابزارهای حمایتی در خصوص واحدهای تجاری و تولیدی مصرف کننده انرژی می بایست در غالب سیاست های مالیاتی یا حمایت های نقدی با هدف تجدید ساختارها و فرآیندهای مصرف و تولید صورت بگیرد. به طوری که این حمایت ها بتواند بستر لازم را برای حفظ و در برخی شرایط افزایش حاشیه سود و استفاده از تکنولوژی های انرژی کارا فراهم نماید.

منابع

- کميجانی، احمد. "تأثیر حکمرانی خوب بر رشد اقتصادی در گروه کشورهای منتخب OECD و OPEC"، فصلنامه مدل سازی اقتصادی، ۲، ۱۳۸۹، ۲۴ - ۱.
- حسن زاده، علی. "نظام اعتباری، فضای کسب و کار، محدودیت ها و چالش ها"، فصلنامه پول و اقتصاد، ۱، ۱۳۸۸، ۱۰۰ - ۷۹.
- رحمانی، علی. "بازار سرمایه، ضرورت اصلاح و بهبود فضای کسب و کار"، فصلنامه پول و اقتصاد، ۱، ۱۳۸۸، ۱۷۵ - ۱۴۵.
- صالح آبادی، علی. "نقش بازار سرمایه در بهبود فضای کسب و کار ایران"، فصلنامه پول و اقتصاد، ۱، ۱۳۸۸، ۱۲۱ - ۱۰۱.
- طیعی، کامیل؛ عباسلو، یاسر. "اعتبارات بانکی و سایر تعیین کننده های فضای کسب و کار در ایران"، فصلنامه پول و اقتصاد، ۱، ۱۳۸۸، ۷۸ - ۵۷.
- تاری، فتح الله؛ علوی منش، محسن. "بهبود فضای کسب و کار در برنامه پنجم توسعه"، فصلنامه پژوهش و مجلس، ۶۷، ۱۳۹۰، ۸۹ - ۴۷.
- حسینی زاده بحرینی، محمد حسین؛ ملک الساداتی، سعید. "موانع نهادی سرمایه گذاری و کسب و کار در ایران"، موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی، ۱۳۹۰.

- خضری، محمد. "دورنمای محیط کسب و کار در لایحه برنامه پنجم توسعه". فصلنامه مطالعات راهبردی، ۴۸، ۱۳۸۹، ۱۱۲-۸۹.
- برادران شرکاء، حسین؛ ملک الساداتی، سعید. "تاثیر حکمرانی خوب بر رشد اقتصادی کشورهای منتخب". فصلنامه راهبرد، ۴۹، ۱۳۸۷، ۲۷-۵۲.
- سالاری، ابوذر. "بررسی تاثیر نظام مالیاتی بر فضای کسب و کار"، ماهنامه بررسی مسائل و سیاست های اقتصادی شماره های ۹ و ۱۰، ۱۳۹۰، ۱۳۰-۱۱۱.
- شهنازی، روح الله: دهقان شبانی، زهرا. "بررسی تاثیر فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی کشورهای منتخب". پژوهشنامه اقتصادی، ۳، ۱۳۸۸، ۱۶۱-۱۸۵.
- میدری، احمد؛ قودجانی، اصلا. "سنجش و بهبود محیط کسب و کار"، تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی، واحد تهران، ۱۳۸۷.

- Dollar, David, Mary Hallward-Driemeier, & TayeMengistae. 'Business Climate and Firm Performance in Developing Economies' Economic Development and Cultural Change, 2005, 54(3), 1-31.
- Marek Hanusch . The Doing Business Indicators, Economic Growth and Regulatory Reform ' Policy Research Working Paper 6176. 2012, 23(5), 31-50.
- Jamal Ibrahim Haidar , The Impact of Business Regulatory Reforms on Economic Growth ' The World Bank, Washington DC, United States; Paris School of Economics, Paris, France; and University of Paris 1 Pantheon-Sorbonne, Paris, France. 2012, 12(4), 25-40.
- Klapper, Leora and Inessa Love ,The Impact of Business Environment Reforms on New Firm Registration' World Bank Policy Research working paper. 2011, 33(2), 60-89.
- Anuradha Sen, Asian Crisis, US Business Model and Asian Way of Doing Business – A review. 2006, 21(6), 18-55.
- Jalilian Hossein, Kirkpatrick Colin and Parker David. . The Impact of Regulation on Economic Growth in developing Countries: A Cross- Country Analysis. World Development 2006, 35(1), 87-103.
-

- Benjamin P. Eifert.. "Do Regulatory Reforms Stimulate Investment and Growth? Evidence from the Doing Business Data, 2003-07." CGD Working Paper 159. Washington, D.C.: Center for Global Development. <http://www.cgdev.org/content/publications/detail/1420894>. 2009, 24(3), 44-89.
- Djankov, S., McLiesh, C., and Ramalho, R., 2006. "Regulation and growth", Economics Letters, 92(3), 395-401.
- John W. Dawson,. "Regulation, Investment, and Growth across Countries," Cato Journal, Cato Journal, Cato Institute, 2006, 26(3), 489-509.
- Doing business 2004-2013.

